

Fotboll för Buddha

Fotboll för Buddha är världens första långfilm på tibetanska. Det är en film som enkelt och rakt på sak berättar om livet i ett tibetanskt exilkloster i Indien. Filmen krossar på ett humoristiskt sätt de västerländska föreställningarna om klosterlivet och visar att även munkar är vanliga människor – kanske till och med en smula mer fotbollstokiga än många andra.

Rekommenderad från åk 7

En filmhandledning av Anna Magnusson

Filmens handling

I ett buddhistiskt kloster i norra Indien lever de unga munkarna enligt ett strikt inrutat religiöst schema. Bönestunder varvas med studier och obligatorisk kökstjänst. Eftersom folket i Tibet lever under kinesiskt förtryck skickar många tibetanska föräldrar sina söner över gränsen för att de ska få en traditionell buddhistisk uppfostran.

I filmens inledning anländer de tibetanska pojkarna Palden och Nyima till klostret. Efter invigningsritualen rakas deras huvuden och i stället för sina moderna kläder kläs de i röda munkkåpor – en 2500 år gammal tradition. Med orden "Låt oss skicka tillbaka den här till Kina. Nu är du fri" kastar en av de nya kamraterna iväg Nyimas keps långt upp i skyn.

Men munkarna lever denna sommar långt ifrån frigjorda från det moderna samhällets inflytande. Året är 1998 och det är fotbolls VM i Frankrike – något som definitivt inte har undgått pojkarna bakom klostrets väggar. Orgyen är den störste fotbollsfanatikern. Han har hela sitt rum tapetserat med fotbollsbilder och under sin kåpa har han ett spelarlinne med nummer 9 – den brasilianske fotbollshjälten Ronaldos nummer. Under bönestunderna skickar pojkarna lappar till varandra med heta tips inför de kommande matcherna. Kunskapen hämtar de från fotbollstidningar, som i hemlighet cirkulerar i klostret. Orgyen och hans vän Lodo försöker också få den lokale laman att förutsäga hur det ska

"Fotboll för Buddha" ställer många av våra föreställningar om buddhistiskt klosterliv på ända.

gå i matcherna, men han vill inte befalla sig med sådana världsligheter.

På lediga stunder lilar munkarna boll och på natten smyger de med Orgyen i spetsen ut för att följa matcherna på ett kafé som har TV. Detta ogillas naturligtvis av de äldre i klostret. Geko, som ansvarar för disciplinen, förbjuder de nattliga utflykterna, kommenderar en månads kökstjänst för Orgyen och Lodo samt berättar om fotbollsfebern för klostrets abbot. Denne vet ingenting alls om fotboll, och kan heller inte alls förstå det lockande i att se två nationer slåss om en boll. Något lugnad blir han då han i alla fall förstår att det inte är något sexuellt inblandat i spelet.

På finaldagen kan Orgyen, trots utgångsförbudet, inte släppa tanken på finalmatchen mellan Frankrike och Brasilien. Den vill han för allt i världen inte missa. Och han får en idé. Visserligen har Geko förbjudit munkarna att gå ut om natten, men kanske kan de få tillåtelse att hyra en TV och titta på finalen inne i klostret. Som av en händelse har Orgyen redan kollat priserna med en indisk TV-uthyrare i grannskapet. Till allas stora förvåning går Geko och abboten med på förslaget. Nu blir det bråttom att samla in pengar för att ha råd med hyra för både TV och parabolantenn.

Då de kommer till TV-uthyraren visar det sig att han har passat på att höja hyrpriset för att tjäna pengar på

VM-febern. Pojkarna, som har ont om tid, tvingas pantsätta Nyimas klocka – hans käraste ägodel – ett minne av hans mor, som han saknar mycket. Munkarna får ett dygn på sig att återvända med pengar för att lösa ut klockan – annars måste indiern sälja den, påstår han.

Det blir besvär med att installera TV-antennen på klostrets tak, men till slut lyckas Orgyen få bra bild och ratta in rätt kanal. De unga munkarna har redan bänkat sig framför TV:n och så småningom kommer även Geko och abboten för att se matchen tillsammans med sina unga adepter. Till och med laman blir intresserad, även om han inte riktigt har förstätt var TV-bilden kan ses. Med sin snurrande bönekvarn i näven förirrar han sig upp till taket där antennen finns i hopp om att få en skymt av matchen, som alla har talar om.

Den ende som inte riktigt kan slappna av och njuta av fotbollen är ironiskt nog Orgyen, som oroar sig för hur han ska kunna lösa ut Nyimas klocka innan det är för sent. Han lämnar TV-rummet och går för att söka efter egna ägodelar att sälja. Ur en väska under sängen rotar han fram ett par fotbollsskor och en kniv, som han fått av sin bortgångna mamma. Geko, som har sett hans oro, söker upp honom i hans rum. Han ser pojkens ånger och lovar att han och abboten ska betala panten. "Så dålig som du är

i affärer kommer du att bli en bra munk”, säger han.

Situationen i Tibet och exilen i Indien

Tibet är beläget nordöst om Indien och är ett autonomt område inom den kinesiska folkrepubliken. Historiskt sett har Tibet stått under kinesisk kontroll sedan 1700-talet, men efter den kinesiska revolutionen 1911 försvagades den kinesiska makten och Tibet fungerade i praktiken som en självstyrande stat. På 1950-talet invaderades dock landet av kinesiska trupper och ställdes under kommunist-Kinas kontroll.

1959 försökte tibetanerna resa sig mot det politiska styret men de slogs tillbaka. Tibets religiösa såväl som världslige ledare Dalai Lama och många av hans anhängare flydde då till Indien, där de lever än i dag. Av fem miljoner tibetaner bor numera endast två miljoner kvar i hemlandet. Exiltibetanerna bor främst i trakten kring staden Dharamsala, där Dalai Lama också leder sin exilregering. I Tibet är missnöjet över den kinesiska regimen utbredd och oroligheter förekommer.

Invånarna i Tibet är mycket religiösa. För tibetanerna betyder religionen i stort sett allt, medan den för ledningen i kommunist Kina alltid har setts på med misstänksamhet. En av fem tibetaner viger sitt liv åt religionen och blir munk. Pojkar kan redan vid åtta års ålder bli munknoviser.

Löftena som munkarna avlägger då de träder in i klostret innebär ett liv i försakelse. De fyra grundläggande reglerna gäller enkla förbud, som att en munk inte får döda, stjäla eller ljuga om sitt andliga tillstånd. En rättrogen munk ska också leva i strängt celibat. Han bör också avstå från rusdrycker, sena måltider, lyxiga sängar, vällukter, dans, musik och skådespel.

Under den kinesiska invasionen lät kineserna stänga många kloster och tempel i Tibet. De som inte förstördes användes ofta som lager och fabriker. Kineserna använde gärna tempen till ändamål som var särande för tibetanernas känslor, till exempel som förvaringsplatser för avfall eller som slakterier. Många tibetanska familjer smuglar därför ut sina barn till andra länder för att de ska kunna få en traditionell buddhistisk uppfostran.

Buddhismen och Dalai Lama

Buddhismens grundare var en verklig person – Siddharta Gautama. Han blev senare känd under namnet Buddha Shakyamuni. Han föddes för över 2.500 år sedan och hans läror infördes

i Tibet på 300-talet efter Kristus.

En av grundföreställningarna i buddhismen är tron på återfödelsen och gärningarnas lön – karman. Efter den fysiska döden återföds en varelses medvetande och karma i en ny kropp – djurisk, mänsklig eller gudomlig. För tjänstfulla gärningar i det nuvarande livet bidrar till en gynnsam återfödelse i nästa liv och vice versa. En person som till exempel har ägnat sitt liv åt att misshandla djur kan mycket väl i nästa liv födas som en hund, vars husse är elak mot djur.

Enligt Buddha är livet med dessa ständiga återfödelse ett lidande. Ursprunget till lidandet är människans livstörst. Den som lever rätt kan dock så småningom befrias från återfödelsens kretslopp. Genom att följa den heliga åttafaldiga vägen kan människan dämpa sin livstörst och uppnå uteslöknandet – nirvana.

Den åttafaldiga vägens etapper är: rätt åskådning, rätt sinnelag, rätt tal, rätt handlande, rätt försörjning, rätt strävan, rätt vaksamhet och rätt försjunkande. De sex första etapperna går ut på att inte bruka våld, ljuga, döda, stjäla, bedra etc, medan de två sista etapperna handlar om vägen till insikt om tingens förgänglighet genom meditation.

På 1400-talet skapades Tibets speciella form av buddhism – lamaismen – och sedan 1650-talet är lamakyrkans överhuvud, Dalai Lama, även landets världslige härskare. När den gamle Dalai Lama dör sägs han reinkarneras i en ny gestalt och man börjar genast leta efter det barn hos vilket hans själ har tagit plats. När det lilla gossebarnet har hittats genomgår han en prövning, som bland annat går ut på att känna igen föremål som har tillhört hans företrädare.

Den nuvarande Dalai Lama har gjort sig känd för sin tolerans, kärleksfullhet och medkänsla samt som anhängare av Ahimsa – Mahatma Gandhis lära om ickevåld. 1989 tog han emot Nobels fredspris som ett erkännande för sina gärningar.

Dalai Lama skriver i sin bok ”Fri i exilen” att han till en början var välvilligt inställd till den kinesiska kommunismen. Då han 1955, som tjuugoåring, vistades en tid i Kina träffade han den dåvarande kinesiske ledaren Mao Tse-tung ett flertal gånger och kom att tycka om honom både som människa och regent. Men från hans sista möte med Mao berättar han följande:

”Han ville ge mig råd om hur man regerar innan jag återvände till Tibet, sade han, och började med att förklara

hur man organiserar möten, hur man tar reda på människors åsikter och hur man fattar viktiga beslut. Det var utomordentligt upplysande och jag satt och antecknade, som jag alltid gjorde när vi träffades. Han påpekade att kommunikationer var en oerhört viktig förutsättning för materiellt framåtskridande och framhöll hur betydelsefullt det var att se till att så många tibetaner som möjligt utbildades inom detta område. (---) Till slut flyttade han sig närmare mig och sade: ’Jag vet att du är en klok ung man. Religion är ett gift. För det första reducerar den folkmängden, eftersom munkar och nunnor lever i celibat, och för det andra försummar den det materiella framåtskridandet.’ I samma ögonblick fick jag en brännande förtummelse över hela ansiktet och plötsligt blev jag rädd. ’Jaså’, tänkte jag. ’Du är religionens fiende i alla fall.’ ”

Fotboll för Buddha skildrar på flera sätt tibetanernas längan tillbaka till det egna landet. Klosters abbot har ständigt sina koffertar packade – redo att resa. (I filmens eftertexter får vi veta att hans dröm slutligen går i uppfyllelse). Inte minst genom brevväxlingen mellan abboten och Nyimas mamma får vi inblick i situationen i Tibet och exilklostret i Indien. Nyima har mycket svårt att finna sig till rätta i klostret, på grund av sin längtan efter modern. ★ Diskutera hur det kan vara att vara tvungen att leva i ett annat land för sin tros skull.

Kinesernas förtryck

Det råder visserligen delade meningar om hur bryskt kineserna har farit fram i Tibet. Den svenske journalisten och författaren Tore Zetterholm, var 1979-1980 en av de första svenskar som släpptes in i Tibet. Efter tre månaders vistelse i landet drog han slutsatsen att berättelserna om hur grymt kineserna har behandlat tibetanerna, hur de har utarmat den tibetanska kulturen och raserat klostren är betydligt överdrivna. Om detta skriver han i sin bok ”Tibet - mellan Buddha och Marx”.

Men Tibetkännaren David Ståhl menar i sin bok ”Tibet - våldtaget land på världens tak” att Tore Zetterholms bok är skriven som prokinesisk propaganda. Enligt vad han har erfaren var missförhållandena i samband med den kinesiska invasionen mycket värre än vad som framgick av de allra värsta rapporterna.

I *Fotboll för Buddha* är det tydligt ur vilken synvinkel filmens skapare har valt att se situationen. Vi får intrycket av att kineserna inte har bidragit med

ned plats också för själen.

något gott i Tibet. Längtan efter frihet från kineserna framgår tydligt i många av filmens scener. Ett exempel på detta är scenen där Nyimas keps kastas i väg med orden "Vi skickar tillbaka den till Kina. Nu är du

fri."

★ Säkert kan eleverna hitta många andra replikskiften och scener där det framkommer att exiltibetanerna i filmen inte hyser några varmare känslor för kineserna. Diskutera om filmen ger en bild av en tibetansk situation, som det är lätt att tro på. Finns det någon fara med att skildra en verklighet enbart ur en synvinkel? Uppfattar eleverna *Fotboll för Buddha* som en film med ett politiskt budskap?

★ *Fotboll för Buddha* gör inte anspråk på att vara en dokumentärfilm, men den är inspelad i ett verkligt kloster med verkliga munkar som skådespelare och ger därmed kanske ändå en ganska bra bild av hur livet kan se ut i ett tibetanskt buddhistkloster. Ge exempel på ritualer och föremål som förekommer i filmen. Ta reda på vad de innebär genom att läsa mer om buddhismen. Låt eleverna grupperbeta kring olika företeelser som Buddha-gestalten, bönen, meditationen etc.

Kulturkrock

Filmens historia är verklighetsbaserad. Regissören Khyentse Norbu är själv en högtstående lama och uppvuxen i ett kloster. Enligt honom är alla munkar besatta av fotboll och de kan ibland samlas i flera timmars bön för att stödja sitt lag.

Men Norbu är också väl medveten om vilka problem som kan uppstå för disciplinen i klostret då det moderna samhället utmanar de gängse traditionerna. Ur denna synvinkel är inte minst hans egen karriär problematisk. I Tibet betraktas filmindustrin som ett näste för sex, synd och profit, vilket förstås inte är förenligt med den buddhistiska läran. Norbu, som vid sidan

om sin filmkarriär verkar som andlig ledare vid två meditationscentra, har till och med påstått att man kanske berör fler människor genom att göra en film än genom att bygga ett nytt kloster. För detta har han naturligtvis blivit kritiserad och ifrågasatt.

Munkarna i filmen betar sig på många sätt som vilka unga pojkar som helst. De klottrar på väggarna, snackar om tjejer och utför sina ganska oskyldiga pojkstreck. Under en av semifinalmatcherna blir de till och med utkörda från TV-kaféet för att de för oväsen.

Till och med den stränge och disciplinerade Geko är i smyg intresserad av världsmästerskapen. Han ler lite generat då abboten frågar honom hur han kan veta så mycket om fotboll, och det visar sig senare i filmen att även han brukar läsa fotbollstidningar.

Om vi ska tro filmen verkar det som om munkar fungerar ungefär på samma sätt som vi andra. Att människor oavsett nation och religion har mycket gemensamt är något som Dalai Lama också har erfarenhet på sina många resor över världen:

"Hittills har jag bara fått bekräftelse på min tro att människor överallt i grund och botten är lika, trots vissa yttre skillnader. Alla söker liksom jag själv efter lycka, ingen vill lida. Dessutom finns det ingen som inte uppskattar att bli kärleksfullt bemött och ingen som inte innerst inne har förmåga att älska andra. Medvetandet om detta ger, efter vad jag funnit, en god grund för vänskap och förståelse."

★ Diskutera vad filmen berättar om hur det är att vara munk? Vad berättar den om att vara människa?

Det är inte bara fotbollen som har gjort sitt intåg i klostret. De urdruckna Coca cola-burkarna är ytterligare exempel på hur moderniteterna har tagit sig in i det mest slutna av system. Även om filmmakarna i det här fallet har fått en och annan dollar för att exponera varumärket i bild, är Coca colans närvaro i klostret inte alls osannolik. Det är numera svårt att hitta någon byhåla i världen där jätteföretaget inte har lyckats ta sig in.

★ Hur ska man bete sig för att bibehålla gamla traditioner och sin egen identitet när en annan värld lurar bakom knuten? Är det över huvud taget viktigt att behålla traditioner?

★ Fotboll är en sport som intresserar människor världen över. Fotbolls-VM lockar miljontals tittare och inspirerar

många unga pojkar och flickor att själva börja spela. Diskutera de positiva effekterna av att människor världen över har ett gemensamt intresse. Är fotbollsspelare bra förebilder? Kan fotbollen rentav lära oss att samarbeta och förstå varandra?

Ånger och förlåtelse

Orgiens dåliga samvete dövar hans upplevelse av matchen. Mitt under pågående match går han till sitt rum för att leta fram något han kan sälja för att Nyima ska kunna få tillbaka den klocka, som betyder så mycket för honom. Geko följer efter honom och i stället för att fördöma visar han att han har förståelse för den situation den unge Orgyen har försatt sig i.

Förmågan att förstå och förlåta i stället för att förbjuda och fördöma är kanske de egenskaper som bäst behövs för att uppfostra goda medborgare, vare sig de ska bli buddhistmunkar eller inte.

★ Geko och abboten må vara stränga och värna om de buddhistiska traditionerna, men de framstår ändå som goda människor. Ge exempel på hur detta visas i filmen.

★ Varför tror ni att Geko bestämmer sig för att betala panten? Inser han att det finns plats för något mer än Buddha i de unga pojkarnas sinnen?

Läs vidare

Fri i exilen – en självbiografi, Dalai Lama, Wahlström och Widstrand, 1991
Tibet – mellan Buddha och Marx, Tore Zetterholm, Bra böcker, 1981
Tibet - våldtaget land på världens tak, David Ståhl, Larsons förlag, 1992

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Indien, Australien 1999
Manus & regi: Khyentse Norbu
Foto: Paul Warren
Klipp: John Scott
Originalmusik: Douglas Mills

I ROLLERNA

Geko – Orgyen Tobgyal
Orgyen – Jamyang Lodro
Lodo – Netten Chokling
Abboten – Lama Chonjor

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 93 minuter
Bildformat: Vidfilm
Ljud: Dolby
Censur: Barntillåten
Svensk premiär: 12 maj 2000

DISTRIBUTION

Folkets bio, Box 2068, 103 12 Stockholm
Tel 08-545 275 23, fax 08-545 275 27
www.folketsbio.se